

УДК 165.742:001(477)

Ю.С. Сабадаш

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ІДЕЙ ГУМАНІЗМУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ

Для сучасної гуманістики, як загальносвітової відкритої системи, характерне співіснування широкого кола досліджень, ідей, вчень, концепцій та практичних проектів. Багатовимірність поняття «гуманізм», що панує в сучасній європейській філософії, не лише пояснює наявність значної кількості підходів до проблеми людини, а й передбачає таке її розмаїття.

Навряд чи можливо сьогодні відтворити імена всіх, хто так чи інакше торкався проблем італійського Відродження та породженої ним концепції гуманізму. Лише за роки незалежності в Україні вийшли друком роботи О.Александрової, В.Бітаєва, В.Єфименка, М.Кушнарської, Л.Левчук, О.Онисьченко, В.Панченко, Н.Хамітова, в яких поглиблюється історико-філософське та естетико-мистецтвознавче розуміння сутнісних процесів становлення і розвитку італійської моделі гуманізму. Вважаємо за необхідне наголосити на значенні саме італійської моделі, оскільки розповсюдження гуманістичного світогляду в Європі модифікувало гуманістичні ідеї.

Що ж до процесу становлення гуманістичних ідей, то, незважаючи на численні дослідження, ще й досі залишаються дискусійними проблеми, що вимагають з'ясування, і відповідно, внесення певних корективів у сучасні оцінки чи то філософських, чи естетичних факторів тогочасних культуротворчих процесів. На такий аспект слушно звертає увагу О.Александрова, що зазначає: «Здається, важко знайти таку історичну добу, до якої було б настільки суперечливе ставлення дослідників; добу, якій, при всій її, здавалося б, наочній величчю досягнень у галузях науки, мистецтва, літератури і філософії, так важко визначити належне місце в розвитку людської свідомості. Наскільки оригінальною і самостійною була ця доба, наскільки послідовно вона впливала з простору мислення попереднього часу (Середньовіччя), і наскільки ґрунтовно вона була для часу прийдешнього (Нового)» [1; 143].

О.Александрова переконливо показує, скільки суперечностей існує сьогодні у виявленні та обґрунтуванні специфіки наслідування: Середньовіччя – Ренесанс – Новий час. Адже йдеться не про наслідування, а, за висловом О.Александрової, «розгортання «спадковості» через «мінливість». Крім цього, існують розбіжності і в оцінках ролі Античності у становленні Відродження: і в значенні конкретних видів творчої активності людини – література, живопис, музика, архітектура – щодо втілення гуманістичних ідей, і у визнанні надбань конкретних персоналій, і в тлумаченні низки термінів.

Багатогранна й глибока ідея гуманізму впродовж багатовікової історії неодноразово змінювала своє обличчя: вона спростовувалася і підтверджувалася, персоніфікувалася різними особистостями і уособлювалася національними школами. Тому було б помилковим ототожнювати сутність гуманізму з його конкретною історією. Однак попри всі модифікації сенс гуманізму – визнання людини за найвищу цінність – залишається незмінним. Повага до гідності людини, її права на достойне життя – один із невідмінних критеріїв цивілізованості суспільства.

У країнах Західної Європи помітний прогрес культури в епоху, названу Відродженням (Ренесанс), припадає на останні століття Середньовіччя, тобто на XV-XVI ст. Проте розвиток культури як матеріальної, а тим паче духовної неможливо обмежити точними хронологічними рамками, адже в Італії паростки майбутньої культури Відродження виявляються вже в XIV ст. У XV ст. ренесансні процеси досягають повного розквіту. У XVI ст. культура Ренесансу набула масштабів загальноєвропейського явища. Вражаючи досягнення духовної культури цієї епохи широко відомі, вони давно стали предметом найпильнішої уваги, захоплення, дослідження, осмислення й наслідування. Це цілком зрозуміло і логічно виправдано: адже в цій культурі відбився всебічний і грандіозний прогрес людини, який нездатні перевершити жодні досягнення прогресу технічного. Звідси – престиж доби Відродження і популярність цього терміна, вперше вжитого для характеристики деяких явищ її духовної культури. Але цей престиж значною мірою пов'язаний і з введенням в ужиток поняття «гуманізм».

Корені гуманізму сягають античної і римсько-латинської культур. Щодо стародавньої грецької філософії, то, на думку фахівців (М.Гайдеггер, О.Лосев), у культурі і світогляді древніх греків ще не виявляється поняття гуманізму як усвідомлення величчя людини. Згідно з О.Лосевим, антична

культура заснована на позаособистісному космологізмі. Стародавній грек не виділяє себе з світового порядку, особистість у стародавній Греції, ще не є носієм гуманістичних ідей – «антична людина вільна, космологічна, позаособистісна» [2; 169]. Разом із тим, безперечним є той факт, що грецькі софісти, особливо Сократ, у своїй філософії на перший план ставили духовні пошуки людини, її намагання з'ясувати своє місце у світі. Тож етимологічна насиченість поняття «гуманізм» дозволяє вживати його в різних значеннях. На це звернув увагу український естетик В.Бітаєв. Він наголошує на вживанні терміна «гуманізм» у широкому та вузькому значенні. У вузькому значенні гуманізм – ідеологія, світське вільнодумство доби Відродження; у широкому значенні, «прогресивне спрямування у суспільній думці, ознакою якого є захист гідності людини, її свободи і права на всебічний, гармонійний розвиток» [3; 38]. Слід врахувати й те, що з моменту зародження і до нашого часу гуманізм, як підґрунтя філософських вчень і як культурне явище, неодноразово змінював своє обличчя, виступав і виступає в різних формах. За хронологічними критеріями визначають античний, ренесансний, просвітницький, сучасний і новітній гуманізм.

Згідно з світоглядними критеріями розрізняють секулярний, теологічний, матеріалістичний, ідеалістичний, раціоналістичний, іраціоналістичний, природний та космологічний гуманізм. Визначають також західний (європейський) та східний (азіатський) типи тлумачення людини. Втім, незважаючи на істотні відмінності і навіть деякі протилежності, всі різновиди гуманізму збігаються в головному – у визнанні людини найвищою цінністю. Поняття «гуманізм» «означає те філософське тлумачення людини, за яким все суще в цілому інтерпретується, вимірюється від людини і відповідно людиною» [2; 51].

Сприймання гуманізму в контексті ідеологічних засад доби Відродження є типовим для позиції українських фахівців. До точки зору В.Бітаєва є близькою і позиція В.Єфіменка. Розглядаючи гуманізм як ідеологію Відродження, він зауважує, що «гуманізм попервах виникає як світське вільнодумство епохи Відродження. Започаткований у середині XIV ст. передовими мислителями Італії, він швидко поширюється по всій католицькій Європі й стає головною течією в тогочасному духовному житті, впливаючи на філософську, етичну, естетичну думку, на мистецтво Відродження впродовж XIV-XV ст.» [4; 259].

Як відомо, термін «гуманізм» створений так само, як і терміни «законник» (*legista*), «юрист» (*giurista*), «знавець канонічного права» (*canonista*), «художник» (*artista*), що вказує на викладачів і вчителів граматики, риторики, поезії, історії, філософії. Крім того, вже в XIV ст. з'явився термін «гуманітарні дисципліни» (*studia humanitatis*). Вважалося, що в духовному становленні людини головна роль належить словесності, тобто поезії, риториці, історії та філософії. Дійсно, з усіх інших дисциплін саме вони виявляються найбільш придатними для формування духовності людини.

Поглиблене тлумачення ідей античного греко-римського гуманізму знаходимо у видатних мислителів періоду Відродження. Першим, хто сформулював поняття «*Renissance*», тобто Відродження, і надав цьому слову значення «бойового паролю» культурно-гуманістичної діяльності, був Джорджо Вазарі, автор «Життєпису славетних живописців, скульпторів та зодчих» (1550 р.). За його точкою зору, це був час відродження античності, яку він вважав ідеальним зразком людської культури. Здавалося б, цілком слушне пояснення нового поняття, яке Дж. Вазарі вводив у теоретичний ужиток. Проте більш прискіпливий погляд виявляє приховані суперечності. На це звертає увагу О.Александрова, спираючись на визначення доби Відродження: «Як робочу гіпотезу можна взяти визначення, що Відродження (XIV-XVI ст.) – то цілісна культура, що увібрала в себе все життя людини, а не окремі його характеристики. Це своєрідне поєднання будь-якого живого людського досвіду: матеріального, духовного, правового, етичного і естетичного» [1; 144]. Привертає увагу, що запропоноване визначення О.Александрова розглядає як «робочу гіпотезу», тобто, будучи знаним фахівцем в історії філософії, вона визнає «білі плями» стосовно доби Відродження. Що ж, власне, її не задовольняє? Дослідниця дає відповідь: «...сам термін «відродження» – більше затьмарює, ніж прояснює смисл. Визначальний зміст, що вкладали в нього італійські митці (Дж. Вазарі), – повернення до античної пластики, цілісного сприйняття світу, відродження демократії, філософії тощо» [1; 144]. Цей «визначальний зміст» обумовлював низку складних процесів, серед яких, як зазначає О.Александрова, передусім звільнення світогляду від однобічності середньовічного світосприймання, поєднання традицій античності «з ідеалами нового життя, нових соціально-економічних відносин». Посилюється інтерес до «виявлення своєрідності людської особистості», і саме в такому контексті починають функціонувати і педагогіка, і естетичне виховання, і мистецтво. Зазначимо, що як історіографічна категорія термін «відродження» увійшов в ужиток пізніше, у XIX

ст., завдяки роботі Я.Буркгардта «Культура Ренесансу в Італії» (1860 р.).

Поступово зміст терміна еволюціонував. Відродження стало означати емансипацію науки і мистецтва від богослов'я, зменшення інтересу до християнської етики, зародження національних літератур, прагнення людини до свободи від обмежень католицької церкви. З часів італійського Відродження термін «гуманізм» почав вживатися у двох значеннях: як визначення літературно-художнього напрямку, що має на меті утвердження нового образу людини, високоморальної і освіченої особистості, і як філософсько-гуманітарне вчення, що в теоретично-світоглядний та етико-естетичний спосіб об'єднує всі теорії і вчення, які ґрунтуються на розумінні людини як визначальної мети і вищої цінності. В цьому – другому – аспекті гуманізм почав розроблятися відповідними науками про людину та суспільство. У науково-просвітительський обіг термін «гуманізм» ввів німецький педагог Ф.Нітхаммер у 1808 році. Він стверджував вищість, самодостатність і значимість людини; проголошує поза- і антилюдським усе, що сприяє її відчуженості і самовідчуженості; відхиляє концепцію пріоритету ідей та істин «надлюдського» походження в низці феноменів поцейбічного світу.

Усе сказане пояснює широке вживання термінів «відродження» і «гуманізм» для характеристики визначних епох у глобальному розвитку культури. За останні десятиліття з'явилися праці, у яких розглядаються ті чи інші аспекти близькосхідного або далекосхідного Відродження і пов'язаного з ним гуманізму. Чимало написано про грузинське, іранське, вірменське, арабське, індійське, китайське Відродження. Ще раніше історики-медієвісти писали про «каролінгське Відродження» VIII-IX ст., що віддзеркалило піднесення культури в країнах Західної Європи в період їхньої феодалізації та про значне відродження культури в цих країнах в умовах підйому міського життя в XII ст. Саме по собі це явище з історіографічної і філософської точки зору зрозуміле і закономірне, тому що відбиває поглиблене уявлення про розвиток культури народів у добу Середньовіччя.

Витоки гуманістичної культури епохи Відродження українські дослідники вбачають у творчості Данте Аліґ'єрі, через те, що поет вважав людину своєрідною «ланкою між тлінним і нетлінним», обґрунтовуючи це положення в своїх філософських трактатах та в образній системі «Божественної комедії». «Данте, – як зазначає В.Єфименко, – вважав свободу людської діяльності обов'язковою умовою не лише посмертного воздаяння, а й моральної оцінки людини. Шляхетність людини полягає в її діяльності, що може піднести природне (людське) до божественного» [4; 260].

На підставі вивчення хронології та осмислення джерел виникнення, становлення й розвитку гуманізму склалася думка, що «першим гуманістом» слід визнати великого італійського поета Франческо Петрарку (1304-1374 рр.) – творця нової європейської лірики, автора всесвітньо відомих сонетів, присвячених мадонні Лаурі, патріотичних канцон, інвектив проти папської курії, віршів, що склали його знамениту «Книгу пісень» рідною мовою. У своїх творах, як підкреслює В.Єфименко, «Петрарка заклав підвалини нового світобачення, що покликала до життя й нову систему культурних цінностей – гуманізм, у центрі якого перебувала людина» [4; 260]. Як зазначає дослідник, «Ренесансний антропоцентризм став необхідною ланкою на шляху до нової онтології, до нового світорозуміння, до нової філософії – філософії гуманізму, увага якої зосереджувалася на внутрішньому світі людської особистості в її земному існуванні, в її активній творчій діяльності, сповнених земними пристрастями» [4; 261].

В.Єфименко розглядає й різні сфери, що охоплював гуманізм як головна течія в духовному житті епохи Відродження – це і «громадянський гуманізм» Леонардо Бруні, і «християнський гуманізм» Джованні Піко делла Мірандола, і концепція «загальної релігії» Марсіліо Фічіно, і пошуки гуманістів в галузі виховання та освіти (П'єтро Паоло Варджеріо), тому що безумовно, саме гуманістична педагогіка сприяла формуванню нового типу особистості – багатосторонньої, вільної, незалежної від догм і традицій, із розвинутим почуттям власної гідності у стосунках із сучасниками та попередниками в історії. За висновками В.Єфименка «гуманізм як ідеологія Відродження відіграв головну роль в оновленні культури епохи. ...він сформував нове ставлення до людської особистості, визнав індивідуальність однією з найцінніших людських якостей» [4; 265].

Виходячи з того, що людина моральна за своєю природою істота здатна безмежно вдосконалюватися під впливом світської освіти і виховання, Петрарка створив вчення, що утверджувало людську гідність у реальному житті. Гуманісти наступних поколінь, розвиваючи ідеї Петрарки, запропонували принцип нової універсальної релігії (М.Фечіно), нової синтетичної філософії (Дж. Мірандола), нової етики (Л.Валла), виховної доктрини (Л.Альберті), політичного

устрою (М.Падуанський, Н.Макіавеллі). Гуртки гуманістів, виникнувши в Італії (початок XIV ст.), поступово перетворилися на могутній гуманістичний рух, який охопив Німеччину, Францію, Голландію, Англію, з часом – всі європейські країни, в тому числі Україну.

Отже, поняттям «гуманізм» охоплюється загальна тенденція, що починається з Франческо Петрарки, і знаменує собою новий період в історії естетичної думки і художньої культури, адже гуманізм доби Відродження не був чітко вираженою філософською думкою. Це була, скоріше, культурна і педагогічна програма, серцевиною якої була людина.

Прерогатива гуманістики – тлумачення людини як вищої цінності, дослідження шляхів та засобів «олюднення людини», тобто її виховання й формування на принципах людяності. Видатні мислителі доби Відродження сформулювали низку засадничих для філософської та естетичної гуманістики ідей. Головна серед них – ідея самостійності людини, яка, так би мовити, залежить від самої себе. Це, власне, філософія особистісного, індивідуального вдосконалення, це усвідомлення свободи у «виборі себе», це самоутвердження і самореалізація. Митці Відродження створюють культ людини, захоплюються її розумом, духом і тілом. Свідомість і незалежна суспільна позиція, гордість і самоповага, усвідомлення власної сили і здібностей стають провідними темами творчості таких видатних діячів Відродження, як Данте, Петрарка, Боккаччо, Сервантес, Томас Мор, Томасо Кампанелла та ін. Для літераторів цієї доби був властивий «карнавальний стиль» зображення людини (М.Бахтін), коли автори охоче користувалися засобами іронії, гумору, сарказму, гіперболи у життєписі героїв своїх творів.

Культура Відродження обґрунтовує і зовсім інше ставлення до особистості самого художника, заперечуючи середньовічне уявлення про нього, як про ремісника. «Замість простих ремісників в них почали бачити людей особливих, тих, що сприяють підвищенню міжнародного престижу міста або держави...», – стверджують М.Кушнарєва та В.Панченко у роботі «Проблема творчої особистості в культурі італійського Відродження» [5; 40]. Дослідники вважають, що в добу Відродження «відбувся рішучий поворот у розуміння змісту та значення особистості художників. Їх почали нагороджувати за видатні досягнення у мистецтві... У світлі цього зрозуміло, чому Комізо Медічі сказав, що «художники – небесні створіння, а не в'ючні віслюки», а папа Лев X багато що вибачав Мікеланджело» [5; 40]. Символом Ренесансу стає постать всебічно розвиненої особистості, яку уособлює художник-творець. Творець нової епохи – конкретне втілення універсальної людини, всебічно освіченої особистості. В епоху Відродження художника називають «Божественним генієм»; з'являється спеціальний літературний жанр, пов'язаний з описом біографії творчої особистості – так звані «життєписи». Вважалося, що кожна людина, як не за родом занять, то хоча б за своїми інтересами, повинна наслідувати художника. Через зміну ставлення до людини змінюється і ставлення до мистецтва, яке набуває високої соціальної цінності.

У сфері естетико-мистецтвознавчих досліджень доби Відродження українські науковці виокремлюють, передусім, проблеми художньої творчості та видової специфіки мистецтва. Підкреслимо, що підхід до цих проблем має яскраво виражений естетико-культурологічний аспект. А це дозволяє вписати зазначені проблеми в логіку культуротворчих процесів і позбавитися описовості традиційного мистецтвознавства.

Виокремимо і позицію О.Онїщенко, яка вважає доцільним поєднати, стосовно доби Відродження, проблеми художньої творчості та видової специфіки мистецтва. Ця ідея концептуалізується у наступній тезі: художня творчість як чинник формування видової специфіки мистецтва. У поле зору дослідника потрапляють і Альберті, і Леонардо да Вінчі, і Дж. Вазарі [6].

В умовах XX ст. інтерес до проблем італійського Відродження позначений важливими дослідженнями співвітчизників гуманізму. Це, перш за все, роботи Е.Гарена, Б.Кроче, А.Грамші, А.Банфі, які певним чином підсумовують напрацьовані традиції. Зокрема, Еудженіо Гарен, що понад 50 років займався проблемами теорії та історії італійського Відродження, у своїй праці «Історія італійської філософії» [8] не лише розглянув термінологічний ряд досліджуваної епохи, але й зробив спробу визначити хронологічну послідовність певних розділів розвитку італійської культури. Ця так звана «періодизація Гарена» передбачає поділ епохи від XIV до середини XVII ст. на три умовні періоди: 1) «доба гуманізму»; 2) «відродження»; 3) «контрреформація і бароко». Авторитет Гарена в науковому світі дав право такому поділу закріпитись у літературі, але полеміку породжував той факт, що гуманізм не вичерпався у першому періоді, а й дотепер залишається однією з провідних ідей філософії, політики, соціології, мистецтва тощо.

У своїх дослідженнях Е.Гарен постійно наголошує на «полемістичній свідомості» доби

Відродження, на «яскраво вираженому потягу до буття» її сучасників, на виробленні «програми розриву із старим світом з метою затвердження інших форм освіти і спілкування». Ці риси ренесансної свідомості формувалися цілком свідомо, як протиположна релігійно-аскетичному світосприйманню середньовіччя, як заперечення ідеї гріховності життя – однієї з тез середньовічної моралі.

В Україні ідеї ренесансного гуманізму, інтерес до яких виявлено в роботах Я.Ісасвича, М.Кашуби, В.Нічник, М.Поповича та ін., поширюються з другої половини XVI ст. Серед українських зачинателів гуманістичної культури XV-XVI ст. вирізнялися Ю.Дрогобич, П.Русин, С.Оріховський. А найвідомішими в українській гуманістиці були роботи Г.Сковороди, який у вченні про людину акцентував увагу на її внутрішньому духовному стані («філософія серця»). Цей мандрівний філософ оспівував внутрішню свободу особистості, її незалежність. Мета людського життя – «радість серця», «внутрішній лад», «міцність душі». Висуваючи ідею щастя як вищу мету людського життя, Г.Сковорода створює вчення про «сродну працю» як одну з найважливіших передумов досягнення людиною щастя, реалізації дійсно людського способу життя, самоствердження особи, найвищу насолоду особистості. Пригадаємо і відоме дослідження І.Голеніщева-Кутузова «Гуманізм у східних слов'ян (Україна і Білорусь)», завдяки якій Україна активно була включена до європейського ренесансного контексту.

Важливим, на наш погляд, слід вважати той факт, що успіхи сучасних діячів вітчизняної гуманістичної науки, які неупереджено висвітлюють «білі плями» щодо наявності та самобутності українського Відродження, що розвивалося під впливом європейських традицій і сповідувало провідні принципи віри в можливість людської особистості, наближення її до природи і возвеличення людини в художній творчості – виявилися досить помітними. При цьому вітчизняні гуманісти, орієнтуючись на канони античності, наслідуючи європейські ренесансні школи, дбали про збереження національної специфіки і ідентичності. Показово, що лише за останні десятиліття побачили світ ґрунтовні дослідження впливу епохи Відродження на безперервний розвиток світової гуманістики і культури таких відомих українських авторів, як С.Безклубенка, В.Бітаєва, В.Єфименка, Л.Левчук, О.Онисьченко, В.Роменця тощо.

Навіть за таким переліком дослідників можна скласти уявлення про той масив даних, що вже напрацьовано й опубліковано, але інтерес до Відродження та його гуманістичної ідейної енергетики не згасає, тому що виявляються нові теми й аспекти, котрі вимагають зусиль, пошуків, підходів для розкриття феномена виникнення та поширення ідеї антропоцентризму і харизми світського вільнодумства по всій Європі.

Автори монографії «Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи» зазначають: «XX століття піддало сумніву і критиці навіть класичні концепції гуманізму. Людина в сучасному світі знов перетворилася на найактуальнішу проблему...» [7; 48]. Гуманістичні ідеї в наші дні представлені найрізноманітнішими вченнями та концепціями: етика ненасильства – Г.Д. Торо, Р.У. Емерсон; ідеї діалогової моралі, сформульовані М.Бахтінім, М.Бубером, А.Л. Мейером, Ф.Ебнером; екологічна етика Р.Атфільда, О.Леопольда, П.Шепарда; комунікативна етика Ю.Габермаса та К.О. Апеля; біоетика Д.Каллагана, Р.Уїтчі; «інтегральний гуманізм» Ж.Марітена; «теономна культура» П.Тілліха; безрелігійне християнство Д.Бонхоффера; інтегральна мовна комунікація П.Лоренца та Х.Перельмана. Однією з найпомітніших сучасних концепцій «звільнення людини» є екзистенціальний гуманізм.

Сучасна світова гуманістика розвивається в контексті становлення загальнолюдської культури, в ситуації, коли потреба в діалозі культур і цивілізацій стає однією з найсуттєвіших проблем сучасності. Саме на початку третього тисячоліття формування «нової епохи» усвідомлюється як взаємозв'язок і взаємозалежність всіх країн світової спільноти. ЮНЕСКО запропонувало XXI ст. відзначити як «століття освіти», а фундаментом освіти має бути сучасна система гуманітарного виховання, орієнтована на самоцінність людини як взірця універсальності, активне й творче ставлення до життя, розумність у поєднанні з розвинутою культурою чуттєвості, усвідомленням власної відповідальності.

Джерельні приписи

1. Александрова О.В. Філософія Середніх віків та доби Відродження / О.В. Александрова. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 172 с.
2. Лосев А.Ф. Дерзание Духа (Личность. Мораль. Воспитание) / А.Ф. Лосев. – М.: Политиздат,

1988. – 366 с.

3. Бітаєв В.А. Естетичне виховання і гуманізація особи: Моногр. / В.А. Бітаєв. – К.: ДАКККиМ, 2003. – 232 с.

4. Єфименко В.В. Культура Відродження / В.В. Єфименко // Історія світової культури / За заг. ред. Л.Т. Левчук. – К.: Либідь, 1999. – С. 212-251.

5. Кушнарєва М.Б. Проблема творчої особистості в культурі італійського Відродження / Кушнарєва М.Б., Панченко В.І. // Теоретичні проблеми художньої культури: Зб. наук. ст. – Переяслав-Хмельницький, 1995. – Вип. 1. – С. 40-44.

6. Оніщенко О.І. Художня творчість у контексті гуманітарного знання: Моногр. / О.І. Оніщенко. – К.: Освіта, 2001. – 179 с.

7. Гарэн Э. Проблемы итальянского Возрождения / Э.Гарэн. – М.: Прогресс, 1986. – 394 с.

8. Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи / Пазенок В.С., Лях В.В., Соболев О.М. та ін. – К.: Укр. Центр духовної культури, 2001. – 380 с.

Резюме

Розкривається досвід інтерпретації ідей гуманізму в сучасній українській науковій думці та аналізуються ідеї, концепції та праці вітчизняних вчених.

Ключові слова: гуманізм, культура, прогрес, світогляд, сучасна гуманістика, цінності.

Summary

Sabadash U. Interpretation of ideas of humanism is in home to scientific thought

The article views the experience of humanism interpretation in the modern Ukrainian scientific thought. The attempt to characterize basic ideas, conceptions and works of the famous Ukrainian scientists is made.

Key words: humanism, culture, progress, world outlook, modern humanism, values.

Аннотация

Рассматривается опыт интерпретации идей гуманизма в современной украинской научной мысли, анализируются идеи, концепции и труды отечественных ученых.

Ключевые слова: гуманизм, культура, прогресс, мировоззрение, современная гуманистика, ценности.